HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ואמר רב אישתבש כהני מידי הוא טעמא אלא לרב רב משקי בית מטבחיא תני אבל משקי בי מדבחיא מטמא גופא רב אמר אישתבש כהני ושמואל אמר לא אישתבש כהני רב אמר אישתבש כהני רביעי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור ושמואל אמר לא אישתבש כהני חמישי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור בשלמא לרב היינו דכתיב ארבעה [1]לחם ונזיד ויין ושמן אלא לשמואל חמשה מנא ליה מי כתיב ונגע כנפו [1]ונגע בכנפו כתיב במה שנגע בכנפו תא שמע [2]ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא בשלמא לשמואל מדהכא לא אישתבש התם נמי לא אישתבש אלא לרב מאי שנא הכא דאישתבש ומאי שנא התם דלא אישתבש אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בקיאין הן בטומאת מת ואין בקיאין הן בטומאת שרץ רבינא אמר התם רביעי הכא שלישי ת"ש [3]ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וגו' בשלמא לרב היינו דכתיב טמא אלא לשמואל אמאי טמא איתמוהי קא מתמה והא וכן כל מעשה ידיהם כתיב אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מתוך שקלקלו את מעשיהם מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו בטומאה גופא רב תני משקי בית מטבחיא ולוי תנא משקי בי מדבחיא ללוי הניחא אי סבירא ליה כשמואל דאמר [א]דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן משכחת לה דנגעי כולהו בראשון אלא אי סבר לי' כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה על כרחך כשמואל סבירא ליה ולשמואל הניחא אי סבר לה כרב דתני משקי בית מטבחיא אבל משקי בי מדבחיא אחריני נמי מיטמאו רביעי הוא דלא עביד חמישי הא שלישי עביד רביעי אלא אי סבר ליה כלוי דתני משקי בי מדבחיא מאי איריא רביעי דלא עביד חמישי אפילו שני ושלישי נמי לא עבדי על כרחיך כרב סבירא ליה תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דלוי הדם והיין והשמן והמים משקי בי מדבחיא שנטמאו בפנים והוציאן לחוץ טהורין נטמאו בחוץ והכניסן בפנים טמאין איני והאמר רבי יהושע בן לוי משקי בי מדבחיא לא אמרו דכן אלא במקומן מאי לאו למעוטי נטמאו בפנים והוציאן לחוץ לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן בפנים והא במקומן קאמר הכי קאמר לא אמרו דכן אלא שנטמאו במקומן תניא כוותיה דרב הדם והמים משקי בית מטבחיא שנטמאו בין בכלים בין בקרקע טהורין

רבן

ואמר רב. לקמן: **אישתבש כהני.** שטהרו רביעי בקודש. אלמא יין ושמן דמשקי בית מטבחיא נינהו ומיטמאו ואי טומאת משקין דרבנן הא אמרת דלא גזור עלייהו ואי נמי בטומאות דרבנן קא בדיק להו חגי לכהני וכבר נגזרה טומאה על המשקין בימי חגי הנביא שהיה מאנשי כנסת הגדולה קשיא לרב דהא אמר דכן ממש וכ"ש אי בדאורייתא קא משתעי קשיא לרב והא ליכא למימר מדרבנן ודלא כיוסף בן יועזר דאקרא לא פליג דמשמע דאית עלייהו טומאה אי דאורייתא אי דרבנן: **מידי הוא טעמא אלא לרב.** כלום אתה מקשה אלא לרב רב לא קשיא ליה האי לעולם חגי בדרבנן בדיק להו וכבר נגזרה גזירת טומאה על המשקין ולרב אליבא דיוסף בן יועזר לא תיקשי דרב משקי בי מטבחיא תני בעדותו של יוסף משקה המטבחים דם ומים אבל משקה מדבחיא היין והשמן שהם משקה המזבח גזרו רבנן טומאה עלייהו והיינו דבסדר טומאות דהאי קרא איכא אוכל מטמא אוכל ומשק' מטמא משקה דמדרבנן טומאה עושה כיוצא בה: **מי כתיב ונגע כנפו.** אל הלחם דמשמע שהשרץ נגע בלחם דלחם הוי ראשון מה שנגע בכנפו נגע ללחם דה"ל לחם שני: **טמא נפש.** קס"ד טמא מת שהוא אב הטומאה כשרץ: **בכל אלה.** כסדר שפירשנו טמא מת בלחם ולחם בנזיד וכו': **מדהכא לא אישתבש.** דאמרו ליה רביעי טמא כדכתיב ויאמרו יטמא הכא נמי לא אישתבש ואיהו במה שנגע בכנפו אמר להו דה"ל שמן חמישי ומשום הכי אמרי ליה טהור אלא לרב דאמר גבי שרץ נמי רביעי בעא מינייהו מאי שנא דאמרו ליה טהור: **בקיאין הן בטומאת מת.** ויודעים שהשלישי עושה בה רביעי ולא היו בקיאין בטומאת שרץ וסבורין שאין שלישי עושה בה רביעי: **רבינא אמר.** לא היו בקיאין ברביעי בקודש כלל וגבי מת שלישי בקודש בעא מינייהו דהאי טמא נפש דקרא לאו טמא מת אלא מת ממש כלומר טומאת נפש ומת אבי אבות ולחם אב ונזיד ראשון ויין שני ושמן שלישי: **ויען חגי ויאמר וגו'.** סיפיה דקרא וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא: **בשלמא לרב.** דאמר אישתבש כהני היינו דקרי למעשה ידיהם טמא: **איתמוהי קא מתמה.** מאחר שבקיאין הן בהלכות טומאה וכי כל מעשה ידיהם טמא הוא: **וכן.** לאו תמיהה משמע: **שקלקלו מעשיהם.** לאחר זמן היה מתנבא שיקלקלו מעשיהן בבית שני בשאר עבירות: **וללוי.** דתני מדבחיא והכא כתיב יין ושמן דמטמאו הא ניחא אי סבר ליה בהא מילתא כשמואל דדכן דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים הן אבל טומאת עצמן יש בהן משכחת לה להאי דכתיב אם יגע טמא נפש בכל אלה דקאמר יטמא דנגעו כולהו בראשון ולאו אסדרא קמא נקט ולא אישתבש כהני שבתחלה שאלם על הסדר ואמרו לו על האחרון לא יטמא מפני שהיין לא יכול לטמאו לשמן שאין משקין בי מדבחיא מטמאין שום דבר ולבסוף שאלם אם יגע הטמא עצמו בכל אלה כלומר או בזה או בזה ואמרו ליה יטמא: **אלא אי סבר ליה כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה.** להאי יטמא דקרא בשלמא לרב גופיה לא קשיא דאיהו תני מטבחיא אלא ללוי קשיא: **ולשמואל.** דאמר לא אישתבש ופריש למילתיה משום דמה שנגע בכנפו כתיב הא אי רביעי הוה האי שמן הוה טמא ואע"ג דמן היין קבלה אלמא משקין מטמאין אחרים: **הא ניחא אי.** תנא בעדותו של יוסף משקה מטבחיא אבל משקה מדבחיא אפי' אחריני נמי מטמאו היינו דפריש למילתיה לעיל ואמר האי דלא הוי שיבוש משום דחמישי הוה והיין שהוא רביעי לא עביד ליה חמישי הא אי הוה יין שלישי הוה עביד ליה רביעי אלא אי תנא מדבחיא כלוי מאי איריא דפריש לעיל משום דחמישי הוה אפילו אי הוה יין שני שלישי לשמן לא עביד: **משקי בי מדבחיא.** כלומר כל אלו של קודש נקראין על שם מזבח כגון דם לזריקה ומים ויין לנסך ושמן למנחות: **שנטמאו בפנים.** בעזרה והוציאן לחוץ ונפסלו ביוצא שאין ראויין עוד למזבח: **טהורין.** מלטמא אחרים שהרי לא ירדה להן תורת טומאה מתחלה לטמא אחרים והן עצמן ודאי טמאין כנבואת חגי: **אבל נטמאו בחוץ.** קודם שיהא שם מדבחיא עליהן והכניסן לפנים טמאין ואפילו לטמא אחרים דטומאתן כבר ירדה בהן ומי הפקיעה: **איני.** ארישא פריך דקתני הוציאן לחוץ טהורין ולא אמרינן תחול טומאתן למפרע: **אלא במקומן.** בפנים: **לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן לפנים.** כדמתרץ לישנא בסיפא דמילתא דהכי משמע אלא כשנטמאו במקומן ומשום דלא סיימיה לפרושא דמילתא פריך ליה והא במקומן קאמר דמשמע כל זמן שהן במקומן טהורין ותו לא:

רבן

רביעי בקודש בעא מינייהו. פ"ה דנגע בכנפו היינו שרץ אל הלחם והלחם אל הנזיד וכו' [א] וקשה לר"ת דמאי שנא דואל כל מאכל יהיה פירוש או אל כל מאכל יותר מכולם [ב] ועוד למה דחק שמואל לתרץ במה שנגע בכנפו לימא אל כל מאכל דוקא [ג] ועוד למה קורא הכתוב לשרץ כנף ועוד דמפרש [ד] רבינא התם רביעי בקדש הכא שלישי שהלחם נעשה אב הטומאה [ה] כשנוגע במת ° והא קיימא לן בהמפלת (נדה כח:) ° דכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה ° מיהו יש לומר דאין נעשה אב הטומאה היינו דווקא לטמא אדם וכלים אבל לאוכלין ומשקין נעשה אב הטומאה ומפר"ת [ו] דהשרץ נגע בכנף [ז] ונעשה ראשון והכנף אל הלחם או אל הנזיד וחד מהנך אל היין או אל השמן הרי שלשה ואל כל מאכל הרי ארבעה ונקט סדר כנף מאכל משקה מאכל דלא בעי למינקט שיעשה כיוצא בו ולשמואל דייק מדכתיב בכנפו [ח] הרי חמש והשתא אתי שפיר לרבינא דאמר הכא שלישי שהכנף הנוגע במת נעשה אב הטומאה כדין כל הכלים:

אבל

מסורת הש"ס

א) [לעיל טז., ב) ובעירובין קד:]

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רביעי בקודש וכו' והא קיי"ל בהמפלת. שם לא נזכר כלום מזה וצ"ל כדמוכח סוף ערכין קד ע"ב עי' ב"ק כה ע"ב תוס' ד"ה וקמייתי: **בא"ד** מיהו י"ל. עי' טורי אבן חגיגה כג ע"א ד"ה מת תחוב:

◆

מוסף תוספות

א. דלחם חשיב תרי. תוס' הרא"ש. ב. אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל השמן שהוי דוקא זה וזה. שם. ג. דומיא דהני דהשמן נגע אל כל מאכל והשתא איכא חמישי. תוס' ר"פ. ד. לקמן במילתיה דרבינא. תוס' הרא"ש. ה. אבל אידך קשיין. חי' הר"ן. ו. ונראה לר"ת למנות כל האוכלין לבד וכל המשקין לבד וסידרא דקרא הכי הוא בשר קדש היינו שרץ. תוס' הרא"ש. ז. ממש שהיה נושא בו את השרץ. תוס' שאנץ. ח. דמשמע מה שנגע בכנפו. חי' רבינו דוד. דהו"ל למיכתב ונגע כנפו. תוס' הרא"ש.

◆

רבינו חננאל

ואמר רב אישתבוש כהני, כלומר טעו הכהנים באמרם כי כל אלו כולם הזכורים לא נטמאו. מכלל דטמאין הן, מכלל דרב סבר כי היין והשמן שהן משקין ומטמאין ואיך אמר דכן ממש. ופרקינן **מידי הוא טעמא אלא לרב,** כלומר תקשה אלא דרב אדרב, הא בהדיא תני רב משקה בית מטבחיא דכן, והן המים והדם כדבעינן למימר קמן, אבל משקה בית מדבחיא, כגון היין שמנסכין על המזבח והשמן שמקריבין עם הקמצין מיטמאין. ולא אמר רב שהן דכן אלא מטמא, וטעו הכהנים שאמרו אין מטמא. וכשהזכרנו דברי רב דאמר אשתבש כהני הוצרכנו לבאר טעמו, לפיכך אמרנו גופא רב אמר אשתבוש כהני שהשיבו על מגע רביעי בשלישי בקדשים שהוא טהור ואינו אלא פסול, ושמואל אמר חמישי בקדש בעא מינייהו חגי הנביא והשיבוהו כהלכה טהור. **בשלמא לרב** משכחת לה מן המקרא כי רביעי שאל חגי הנביא מן הכהנים, שנאמר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו שנגע בו שרץ, ונגע הבשר בכנף בגדו הטמא, ונגע עוד הבשר בלחם או בנזיד או ביין או בשמן, ונגעו אלו אל כל מאכל. נמצא הכנף של בגדו שנגע בשרץ ולד ראשון, כי השרץ הוא אב, ונמצא הנוגע בו ולד ראשון, והבשר שנגע בכנף ולד שני, ואלו הלחם והנזיד והמשקין הללו שנגעו בבשר ולד שלישי, והמאכל שנגע באילו נמצא ולד רביעי. ושאל ואמר להם היקדש המאכל או לאו, וטעו והשיבו לא קדש, כלומר לא נפסל המאכל, והמוכיח שעל המאכל לבדו שאלם באמרו היקדש לשון יחיד, ולא אמר היקדשו דמשמע דברים הרבה. ושמואל אמר חמישי שאלן, ודייק מזה הכתוב שכתב בכנפו שמביא מגע דבר אחר באמצע יתר מאלו הארבעה שהזכרנו לעיל. שנמצאו חמשה דברים ולדברי הכל החמישי בקדש טהור, ולפיכך אמר לא אישתבוש כהני. ומותבינן מהאי קרא עליה דרב. ויאמר חגי **אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא.** פירוש אילו כולן באו מכח כנף הבגד שנטמא בשרץ, וחזר שאלן אם תהיה הכנף טמאה טומאת נפש. ונגע בו הבשר, נעשה בשר ולד ראשון, כי הטמא נפש הוא אב, דתנן אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע וטמא מת וכו', ונגעו הלחם והנזיד ושאר המשקין בבשר, ונגע המאכל בלחם או באלו המשקין, שנמצא הבשר ולד ראשון, והלחם והללו ולד שני, והמאכל והנזיד ושאר המשקין ולד שלישי, נמצאו כמו שאמר רבינא בטמא מת שלישי בעא מינייהו. א) ולשמואל שאמר במה שנגע כנפו

תורה אור השלם

1. הֵן יִשָּׂא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדוֹ וְנָגַע בִּכְנָפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנָּזִיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שֶׁמֶן וְאֶל כָּל מַאֲכָל הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא: חגי ב יב
2. וַיֹּאמֶר חַגַּי אִם יִגַּע טְמֵא נֶפֶשׁ בְּכָל אֵלֶּה הֲיִטְמָא וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יִטְמָא: חגי ב יג
3. וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעָם הַזֶּה וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנַי נְאֻם יְיָ וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַאֲשֶׁר יַקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא: חגי ב יד

◆

רבינו חננאל (המשך)

שמכניס בין הכנף לבשר דבר אחר, הנה ארבעה ולדות והן טמאין שלשה והרביעי פסול. נמצא לדברי שמואל דלא אשתבוש כהני לא בראשונה ולא בשניה. אלא לרב אמאי טעו בראשונה ולא באחרונה. ופריק בקיאין הן בטומאת מת כי הרביעי בטמא מת פסול הוא בקדש, ואין בקיאין הן בטומאת שרץ, אינם יודעים כי יש רביעי בטומאת שרץ, אלא היו אומרים רביעי אינו טמא בטמא שרץ. **בשלמא לרב** דאמר אשתבוש כהני ואמרו על הטמא טהור, היינו דמיקל להון חגי הנביא ואשר יקריבו שם טמא הוא. כלומר מקריבין הטמא שהוא רביעי, ואומר כי טהור הוא, ואינם יודעים כי טמא הוא. אלא לשמואל דאמר חמישי בעא מינייהו, ובקיאין הן בטמאות, למה אומר להם כי מה שמקריבין טמא הוא. ודחינן שמואל אתמוהי קא מתמה הנביא ואומר וכי אשר יקריבו שם טמא הוא, חס ושלום אינו טמא. ואקשינן עליה וכי בשבחם מדבר והלא מוכיחם, שנאמר וכן כל מעשה ידיהם, מכלל שכל מעשיהם רעים הם. ושנינן הכי קאמר הואיל ומעשיהן מקולקלין ואשר יקריבו אינו לרצון כאלו טמא הוא. ומצאנו בתלמוד ארץ ישראל בסוף מס' סוטה קרוב לזה הפירוש, מיהו פירשנו מה שקבלנו וכתבנו מה שמצינו. ירושלמי תמן אמרי' שתי שאלות שאל חגי הנביא את הכהנים, באחת השיבו כראוי ובאחת שלא כראוי, הן ישא איש בשר קדש וגו', כנף תחלה, בשר קדש שני, לחם ונזיד שלישי, יין ושמן וכל מאכל רביעי. רביעי בקדש בעא מינייהו, ואמרו לא, לא השיבו כראוי שהרביעי בקדש פסול. ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה יטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא. אם תהיה הכנף טמא נפש ונגעה בכל אלו יטמא, ויענו הכהנים ויאמרו יטמא השיבו כראוי. ואמרו משמא דר' יוחנן קודם שגזרו רביעי בקדש שאלם ובשתים כראוי השיבוהו. **העיד על איל קמציא.** פירוש איל קמציא דכי, שם ממין חגב שהוא טהור. **משקה בית מטבחיא.** המים שמדיחין בהן (הקרקבנים) [הקרביים] בבית המטבחים, רב היה שונה עדות זו שהעיד יוסף בן יועזר משקה בית מטבחיא דכן, והן המים והדם והן המצויין תמיד בבית המטבחים. ולוי היה שונה דברי יוסף בן יועזר משקה בית מדבחיא, והן הדם והמים והיין והשמן, הדם נזרק והמים מתנסך וכן היין, והשמן קרב עם הקמצים. ולוי סבר לה כשמואל דתני דכן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן, ומוקמינהו למאכל דאמרו הכהנים לחגי כי הוא טמא, לאו דנגעו ביין ושמן, ולא עליו אמרו טמא, אלא על מאכל דנגע בכנף בגדו ומשום הכי אמרו טמא. ורב ושמואל לא חלקו אלא במשקה בית מטבחיא שהן הדם והמים, שזה אומר דכן ממש וזה אומר דכן מלטמא אחרים, אבל ביין ובשמן הכל מודים דאחריני נמי טמאה. מדפריש שמואל חמישי בעא מינייהו ואמרי טהור מכלל שהרביעי והוא המאכל הבא מכח היין והשמן טמא הוא שנטמא מהמגע. תניא כלוי הדם והמים והיין והשמן משקה בית מדבחיא שנטמאו בפנים וכו'. ואע"פ שיצאו לחוץ בטהרתן הן עומדין. ותניא כרב הדם והמים משקה בית מטבחיא שנטמאו בין בקרקע ובין בכלים טהורין.

א) דברי רבינו צ"ע הא גם בשאלה זו שאל רביעי בקודש וכמו שמסיק בעצמו והיאך פי' בדברי המקשן כרבינא דשלישי בעי מינייהו ומלוה ליישב.